

Improving The Quality of Teaching- Learning In Schools With Itinerant Teachers: a Qualitative Research Based on The Foundational Data Theory

Kaveh Ghaderanjad¹, Soheila Hosseinpour*², Rafiq Hasani³

پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۳/۰۲

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۹/۰۴

Accepted Date: 2023/05/23

Received Date: 2022/11/25

Abstract

This article aims to present a foundational data theory regarding the teaching of itinerant teachers in multi-grade schools of Baneh city in Kurdistan province. Therefore, the current research is focused on the following main questions: What factors have caused the phenomenon of itinerant teachers? What are the most important problems and challenges of teaching itinerant teachers? What are the strategies for improving the teaching quality of mobile teachers? What are the consequences of having schools with mobile teachers? The answer to the above research questions required an in-depth study of the lived experiences of itinerant teachers in multigrade classes in rural schools. Therefore, an interpretive approach and qualitative strategy of foundational data theory in a systematic way was found suitable for the mentioned study. Education of Baneh city was the main research field. The potential participants of this research were all schools with mobile teachers. Sampling was done in a purposeful and standard way. Therefore, in order of priority, 12 mobile teachers, educational leaders and education officials were invited to the interview. The results of this research have useful practical indications for the educational system and teacher training: firstly, despite the severe lack of teaching time for mobile teachers, playing such a role for teachers and students has created a complicated situation in real school life, and teachers must Build your own knowledge to benefit from the skills needed to face this challenge. Social interaction between teachers, students and their parents is a prerequisite for building such knowledge. Another important point is the need to empower itinerant classroom teachers; Empowering and improving teachers, especially in the areas of knowledge, attitude and classroom management skills, is one of the requirements that should be placed on the agenda of education officials. Considering the consequences of teaching mobile teachers, creating platforms in the form of empowerment courses and improving the teachers' professions is strongly felt. This research emphasizes the establishment of

1. PhD student in educational management, Sanandaj branch, Islamic Azad University of Sanandaj, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj Branch, Iran.

* Responsible Author:

Email: SoheilaHossainPour@gmail.com

3. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj Branch, Iran.

different types of social, educational and gender justice as important factors in preventing the establishment of schools with itinerant teachers.

According to the analyzes related to the evaluation criteria of students in different levels of mobile schools, the identified concepts have been categorized into four coding options. Criterion evaluation, formative evaluation, constructive and positive evaluation, evaluation tool for these schools, evaluation of basic courses. According to the results of the conducted research and the findings of the current research, these results can be explained that most of the mobile schools in Baneh city are managed through multi-level classes. Therefore, if a teacher with sufficient motivation and skill is appointed for this work, significant results will be achieved. Of course, it is necessary to address the state of education in itinerant classes and identify issues and problems through necessary research and investigations and try to solve them. In such studies, one should pay attention to the characteristics of teachers, students, lesson organization, physical conditions of the educational space, class schedule, teachers' teaching activities, students' learning activities, the amount of students' homework, the method of evaluating what they have learned, the method motivation by the teacher, job satisfaction, etc. Finally, it is necessary to provide a suitable framework and model for setting up teaching and learning activities in mobile classrooms. One of the interviewees believes that: "There is nothing more important than the academic success of students. It is one of the important criteria and criteria for evaluating the success of a school. Therefore, the mobile teacher should focus his main attention on the success of the main and basic subjects. students. And he should continuously follow up the level of success and academic progress of the basic courses so that if there is a problem, he can think of a solution first".

According to the analysis related to the quality strategies of the mobile school education system, the identified concepts are categorized into five categories. Professional growth and development of teachers, effective communication in school, positive economic resources, doing systematic work, training and retraining, the results of this research with Msimanga, 2019). Mehraban, 2009,) was consistent. In this context, Batra states that poor children are deprived of learning not because of the lack of necessary conditions for the possibility of participation and learning, but because of the conditions of deprivation of the ability to describe the everyday classroom, and this affects the academic performance of these children. It affects He also believes that the density of students in the class does not have a significant effect on their grade point average and math score. On the other hand, family resources have an important effect on the quality of children's education. In this context, Rabiei and Salehi state that the acceptance rate and retention rate in non-profit schools are higher than public schools in all three levels. According to the results of the research and the findings of the current research, these results can be explained as such that in deprived areas such as these villages and huts, the economic-social conditions of families are at a low level, and this is the basis for the performance It provides weak students. In addition, due to multi-level classes in rural areas (covering two schools by one teacher), the density of students sometimes increases. In addition to the density of students, the time needed to teach each level is limited and these factors can have a direct effect on the poor performance of students. Poor facilities, lack of attention of

families to their children's education and other such factors are also factors affecting the academic performance of students (Mehraban, 2009).

The results of the analysis showed that the teachers believed that a set of concepts such as educational injustice, physical exhaustion, illiteracy of parents, limited access to facilities, educational, cultural and sports poverty and the absence of extracurricular classes are the factors that create the low quality of education in these areas. Regarding the process of teaching and learning in classes with mobile teachers, four optional codes were identified. These four selection codes include reading, writing and math literacy, lack of educational facilities, orderly teaching for two schools, challenges related to time management, etc. The effective strategies and actions that have been deduced in order to correct the existing unfavorable conditions based on the quotes of mobile leaders and teachers, include a range of strategies related to the social environment, the educational environment, and the organizational environment. In explaining the results obtained from the aforementioned strategies, it can be said that when the traditional conditions governing these communities are corrected, the various discriminations that are allowed to these areas will be reduced, the living conditions and the level of culture of the families will improve, accordingly. Many obstacles in the way of education are removed. In addition, if the problems related to the educational environment are resolved and, for example, the teaching skills of the teachers are increased and the educational equipment is in a good condition, it is natural that the educational conditions will also improve in this environment.

Keywords: Educational System Quality, Multi-Grade Schools, Mobile Teachers, Flying Teachers

ارتقای کیفیت یاددهی-یادگیری در مدارس دارای معلمان سیار: پژوهشی کیفی به شیوه نظریه داده بنیاد

کاوه قادرنژاد^۱، سهیلا حسین پور^{۲*}، رفیق حسینی^۳

چکیده

این مقاله درصدد است تا نظریه‌ای داده بنیاد را در خصوص تدریس معلمان سیار در مدارس چندپایه شهرستان بانه در استان کردستان ارائه نماید. این تحقیق بر چند پرسش اصلی متمرکز شده است: چه عواملی باعث پدیده‌ی معلمان سیار شده است؟ مهم‌ترین مشکلات و چالش‌های تدریس معلمان سیار چیست؟ راهبردهای بهبود کیفیت چه هستند؟ وجود این نوع مدارس چه پیامدهای را در بر دارد؟ پاسخ به این پرسش‌ها نیازمند تجارب معلمان سیار در کلاس‌های چندپایه مدارس روستایی بود از این رو، یک راهبرد کیفی نظریه داده بنیاد به شیوه نظام‌مند مناسب تشخیص داده شد. آموزش و پرورش شهرستان بانه میدان اصلی پژوهش بود. مشارکت‌کنندگان همه مدارس دارای معلمان سیار بودند. نمونه‌گیری به شکل هدفمند صورت گرفت. از این رو، ۱۲ نفر از معلمان سیار، راهنبران آموزشی و مسئولان آموزش و پرورش به مصاحبه دعوت شدند این تحقیق تأکید بر برقراری طبقه‌های مختلف عدالت اجتماعی، آموزشی و جنسیتی به‌عنوان عوامل مهم پیشگیری از تشکیل مدارس با معلمان سیار را برجسته می‌سازد.

واژگان کلیدی: کیفیت نظام آموزشی، مدارس چندپایه، معلمان سیار، معلمان پروازی

۱. دانش آموخته دکتری مدیریت آموزشی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی سنندج، ایران.

۲. استادیار گروه علوم تربیتی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج، ایران.

* نویسنده مسئول:

Email: SoheilaHossainPour@gmail.com

۳. استادیار گروه علوم تربیتی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج، ایران.

مقدمه

کیفیت مهم‌ترین معیار توسعه و به تعبیری قلب آموزش و پرورش محسوب می‌گردد (Ridge & Kippels, 2019). در کشورهایی که از لحاظ درآمد در سطح پایین و متوسطی قرار دارند، عموماً کیفیت آموزشی پایین است (Wagner, Castillo & Zahra, 2020). از این رو، کیفیت آموزشی در بیشتر نظام‌های آموزشی، یکی از مفاهیم اساسی در سیاست‌گذاری‌های کلان است و در حال حاضر یکی از محورهای اصلی مباحث آموزشی است. می‌توان گفت هدف تمامی نظام‌های آموزشی، برپایی مدارس خوب و با کیفیت است (Namara, 2018). از طرفی سلامت هر جامعه به کیفیت نظام آموزشی آن وابسته است. اگر دانش‌آموزان، مهارت‌ها و تخصص لازم برای انجام وظایف فردی و اجتماعی خود را به‌طور مؤثر و کارآمد فرا نگیرند، واحدهای آموزشی رسالت خود را به انجام نرسانیده‌اند. تحقق این رسالت مستلزم توجه به کیفیت نظام آموزشی است. دوره ابتدایی مهم‌ترین دوره تحصیلی است. زیرا این دوره آباستن شکوفایی مهارت‌های شناختی، عاطفی، اجتماعی و آموزشی است که در دوران بعدی تحصیل دانش‌آموزان تأثیرگذار خواهند بود (Li, Yamaguchi & Takada, 2018).

دانش‌آموزان با ورود به این دوره از نظر توانایی ذهنی برای کسب بسیاری از مسائل آموزشی و تربیتی آمادگی پیدا می‌کنند و تحولات عظیمی در ذهن آنان نسبت به مسائل اجتماعی ایجاد می‌شود. این مجموعه تحول در دوره ابتدایی را می‌توان در بهبود کیفیت آموزشی دید. زیرا فرصت‌های زندگی دانش‌آموزان قویاً از کیفیت آموزشی که در مدارس می‌بینند، متأثر است (Olmos-Gómez, 2020).

برای اطلاع از میزان تحقق اهداف آموزشی باید به تدوین و استقرار سازوکار منظم نظام ارزیابی آموزشی اقدام کرد (Bazargan, 2019). بر این اساس، ابتدا باید عناصر نظام آموزشی را به‌صورت نظام‌مند در نظر آورد (Herman & Kafman, 2019). در این میان، فراهم آوردن شانس مساوی برای دستیابی همه دانش‌آموزان جامعه به فرصت‌های آموزشی مطلوب، دسترسی به منابع موجود در نظام آموزشی (همانند معلم، فضا و تجهیزات مناسب و برخورداری از عملکرد مطلوب آموزش) از جهات متعددی حائز اهمیت است (Rafati, Shahrakipour, & Nazim, 2018). لزوم توجه جدی به نحوه توزیع فرصت‌های آموزشی وقتی دو چندان می‌شود که مشخص شده آموزش، ابزار تعدیل‌کننده توزیع درآمد و شرط لازم برای نیل به رشد اقتصادی است و تساوی فرصت‌های آموزشی، وسیله‌ای برای کاهش نابرابری‌های اقتصادی-اجتماعی (Zarei, 2017).

طی چند سال اخیر نظام آموزش و پرورش ایران با کاهش چشمگیر جذب معلمان رو به رو بوده است و پیش‌بینی شده کمبود معلم طی سال‌های آینده نیز ادامه خواهد یافت. این وضعیت به‌گونه‌ای است که بیشتر استان‌های کشور با آن مواجه بوده و آن را به‌طور عینی لمس کرده‌اند. برای حل چنین معضلی از سال ۱۳۹۲ در روستاهای برخی از استان‌های کشور و از جمله استان کردستان طرح استفاده از معلمان در تدریس همزمان در چند روستا اجرا شده است. در این وضعیت معلمان باید در روستاهایی که تعداد دانش‌آموزان اندکی دارند (کمتر از ۷ دانش‌آموز) جابه‌جا شده و زمان تدریس هفتگی خود را بین دو تا سه روستا تقسیم کنند، این نوع جابه‌جایی از یک روستا به روستای دیگر در بین معلمان این منطقه با عنوان

«معلمان سیار» و به صورت غیررسمی «معلمان پروازی» شهرت یافته است. این معلمان در جریان فعالیت کاری خود با مشکلات فراوانی رو به رو هستند.

یکی از عوامل مؤثر در میزان یادگیری دانش‌آموزان، زمان در نظر گرفته شده جهت یاددهی-یادگیری مطالب توسط دانش‌آموزان است. اهمیت نقش زمان در یادگیری مفاهیم توسط دانش‌آموزان هنگامی بیشتر مشخص می‌شود که به موارد زیر نیز توجه شود: نخست اینکه در نظام آموزشی ایران، کتاب درسی، نقش اصلی را در هدایت فرایند تعلیم و تربیت دانش‌آموزان دارد. دوم اینکه برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی به زمان، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل در تعیین میزان درج مفاهیم، اصول، تعمیم‌ها و نظریه‌هایی که به‌عنوان محتوا در یک کتاب باید گنجانده شود، توجه می‌کنند (Maleki, 2015).

بررسی ادبیات و پیشینه پژوهشی کیفیت آموزشی نشان می‌دهد که راجع به کلاس‌های چند پایه در مدارس دورافتاده دوره ابتدایی مطالعات بسیار اندکی موجود است و تمرکز بیشتر پژوهش‌ها بر مطالعه روابط دو متغیری بوده است تا ارایه الگوی چندوجهی و جامع. در این راستا، بررسی کیفیت آموزشی را می‌توان شامل مهارت آموزش، اصول و قواعد آموزش، مهارت‌های ارزشیابی، ویژگی‌های فردی، مهارت‌های ارتباطی، اخلاق، توانمندی‌های حرفه‌ای و مهارت‌های مدیریت کلاس دانست. مدارس با کیفیت بالای آموزشی دارای فضای فیزیکی مناسب، تجهیزات آموزش کافی، نسبت مناسب دانش‌آموز به معلم، معلمان تحصیل کرده و با تجربه و والدین تحصیل کرده است. امنیت و برقراری نظم در کلاس و محیط آموزشی، تعاملات معلم با دانش‌آموزان و همکاران، انتظارات، فرهنگ، توسعه حرفه‌ای و رهبری در مدرسه نیز از عناصر مهم کیفیت آموزشی هستند (Schindler, Puls-Elvidge, Welzant & Crawford, 2015).

در مدارس دارای معلمان سیار فرایند یاددهی-یادگیری باید توسط خود دانش‌آموزان و به صورت بدیع طراحی و درونی شود. این امر به‌گونه‌ای باید صورت گیرد که سبب ارتقاء کیفیت آموزش شود. این فرایند باید از قوانین کلی پیروی کند که عبارت است از: یادگیری، تمرین و کاربرد و نوشتن (به معنی اینکه آنچه که یاد می‌گیرم، تمرین می‌کنم و آنچه که تمرین کرده‌ام، بکار می‌برم و می‌نویسیم). این روش در مدارس دارای معلمان سیار دانش‌آموزان را در مرکز فرایند یادگیری قرار می‌دهد و به آن‌ها آزادی می‌دهد تا بتوانند طبق توانایی خود یادگیری را انجام دهند. این روش اصرار دارد که تمامی دانش‌آموزان از فرایند یادگیری خودآگاهی داشته باشند تا بتوانند سال‌های واقعی تحصیل خود را به صورت درست محاسبه و تجربه کنند (Rahimi, 2018).

لذا با توجه به کمبود نیروی انسانی در آموزش و پرورش و به‌طور خاص در روستاهای شهرستان بانه در استان کردستان که تعدادی از روستاها دارند مطابق با دستورالعمل سازمان‌دهی نیروی انسانی وزارت آموزش و پرورش اختصاص یک معلم به این روستاها امکان‌پذیر نیست. لذا یک معلم باید دو روستا را تحت پوشش آموزش قرار دهد که ممکن است در هر دو روستا چندپایه تحصیلی وجود داشته باشد. این مسئله جنبه‌های گوناگونی دارد که هرکدام به بررسی‌های کارشناسانه نیاز دارد.

از دلایل احتمالی مهم در به وجود آمدن کلاس‌های چندپایه با معلمان سیار می‌توان به کاهش جمعیت روستاها اشاره کرد. در استان کردستان در شهرستان بانه در کلاس‌هایی با معلمان سیار که معمولاً در دو

روستای محروم و دور، بیش از شش پایه در کلاس‌های مختلط و چندپایه‌ای، دانش‌آموزان توسط یک معلم آموزش می‌بینند که معلم در طول هفته ۲۴ ساعتی برای حضور در دو روستا، حدود ۱۰۰ جلسه تدریس و فعالیت آموزشی دارد. چه‌بسا در بسیاری از روستاهای واجدالشرایط برای حضور معلمان سیار بیش از ده پایه وجود داشته باشد که در هر پایه تحصیلی در هر ماه ۱۰۰ جلسه معلم می‌تواند در هر پایه به‌طور مستقیم وارد آموزش شود و سایر اوقات باید تحت حمایت دانش‌آموزان در پایه بالاتر قرار گیرند.

معلمان سیار دارای ابلاغ صادره از طرف کارشناس آموزش ابتدایی شهرستان بانه برای یک واحد آموزشی چندپایه روستایی در دوره ابتدایی هستند به‌طوری‌که در دو مدرسه که در راستای پوشش حداکثری دانش‌آموزی با حداقل ۷ دانش‌آموز در دو روستا در یک مسیر جغرافیایی اشتغال دارند و بسته به تعداد دانش‌آموزان در روستاها بین دو و سه روز در هفته و یا بالعکس تدریس می‌کنند. اگر در مدرسه‌ای تعداد دانش‌آموزان ۲ نفر و در مدرسه‌ای دیگر ۵ دانش‌آموزان داشته باشد ۲ روز در هفته در مدرسه با تعداد دانش‌آموزان ۲ نفر و ۳ روز دیگر در مدرسه‌ای تدریس می‌کند که تعداد دانش‌آموزان آن بیشتر است و اگر تعداد دانش‌آموزان برابر باشد در راستای برقراری عدالت آموزشی و ارتقای کیفیت خدمات آموزشی، به‌طور معکوس در هفته تعداد روزهای آن بین ۲ و ۳ روز تغییر و حضور می‌یابد.

در مدرسی که معلمان سیار اشتغال دارند دانش‌آموزان یک مدرسه که تعداد آنان کمتر است به‌صورت ضمیمه در مدرسه اولی ثبت‌نام می‌شوند تا امکان تخصیص معلم به‌صورت ۲۴ ساعته برای آن فعال شود. سعی می‌گردد روستاهایی که معلم سیار دارند نزدیک به هم و در یک مسیر انتخاب گردند تا دسترسی راهبر آموزشی و نظارت وی تسهیل گردد. معلم سیار زمانی قابل به‌کارگیری در مدارس است که آن منطقه با کمبود شدید نیروی انسانی مواجه باشد و پراکندگی روستاها زیاد و تعداد دانش‌آموزان در آن‌ها به دلایل مختلف اعم از مهاجرت به شهرها، زاد و ولد کم، کاهش تعداد افراد واجدالشرایط به تحصیل در دوره ابتدایی، ترک تحصیل دانش‌آموزان ابتدایی، فقر فرهنگی و ... زیاد باشد.

لازم به ذکر است در بعضی از سایت‌های اینترنتی معلم سیار در قالب دبیر حق‌التدریسی که با هزینه شخص متقاضی از یکی شهر به شهر دیگر پرواز می‌کند از این واژه استفاده شده است که این تعریف بیشتر مختص دبیران دوره متوسطه و بالاخص برای مدرسان دروس کنکور به‌صورت معلم خصوصی به کار می‌رود و خارج از بررسی این پژوهش است. هیچ پیشینه نظری، کتاب یا پژوهشی تا زمان تحریر این مقاله در خصوص معلمان سیار یافت نشد. بنابراین، مدارس دارای معلمان سیار، مدرسی هستند که تعداد دانش‌آموزان در آن‌ها کم بوده و در نقاط دوردست تشکیل می‌شوند. تنوع پایه‌های تحصیلی، کوچک بودن محیط کلاس، نبود مواد آموزشی و تجهیزات آموزشی و پرورشی از جمله مشکلات و شرایطی است که در این‌گونه محیط‌های آموزشی حکم فرماست و با وجود این شرایط انتظار می‌رود که پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و عملکرد آموزشی معلم و فرایند یادگیری در این مدارس همانند سایر مدارس به پیش برود. درباره معلمان سیار در یک جمع‌بندی می‌توان گفت، مشکلات آموزشی کلاس‌های چندپایه، نظارت و راهنمایی آموزشی، نقش و جایگاه آن، نقاط قوت و ضعف آن و راهبردهای اصلاح و بهبود چنین فرایندی، مخصوصاً در کشور ایران کار پژوهشی جامعی صورت نگرفته است. شاید بتوان از این واقعیت این‌گونه

استنباط کرد که چنین مقوله‌ای برای مسئولین آموزشی کشور حتی در اولویت‌های پژوهشی هم از اعتبار و اهمیتی برخوردار نبوده است. به‌رحال شواهد و نتایج پژوهش‌های انجام گرفته در داخل و خارج از کشور چشم‌انداز بسیار مثبتی را برای نظارت و راهنمایی آموزشی ترسیم نمی‌کنند و راهبران آموزشی را در انجام رسالت‌های حرفه‌ای خود موفق ارزیابی نمی‌نمایند.

این پژوهش درصدد است تا نظریه‌ای داده بنیاد را در خصوص تدریس معلمان سیار در مدارس چندپایه شهرستان بانه در استان کردستان ارائه نماید. از این رو، تحقیق حاضر بر چند پرسش اصلی زیر متمرکز شده است:

- ۱) فرایندهای یاددهی- یادگیری برای معلمان سیار چگونه است؟
- ۲) چه عوامل زمینه‌ای یا علی موجب به وجود آمدن پدیده معلمان سیار شده است؟
- ۳) وجود مدارس سیار چه پیامدهای در بر دارد؟
- ۴) راهبردهای بهبود کیفیت تدریس معلمان سیار چه هستند؟

روش تحقیق

رویکرد و راهبرد: پاسخ به پرسش‌های پژوهشی فوق نیازمند مطالعه ژرف تجارب زیسته معلمان سیار در کلاس‌های چندپایه مدارس روستایی بود. از این رو، یک رویکرد تفسیری و راهبرد کیفی نظریه داده بنیاد به شیوه نظام‌مند برای مطالعه مذکور مناسب تشخیص داده شد. در چنین طرح‌هایی محقق در جستجوی توسعه یک نظریه برای تبیین و توصیف فرآیند، اقدام یا تعامل در رابطه با موضوعی خاص بر می‌آید.

میدان تحقیق و نمونه‌گیری: آموزش و پرورش شهرستان بانه میدان اصلی پژوهش بود. مشارکت‌کنندگان بالقوه این پژوهش همه مدارس دارای معلمان سیار بود. نمونه‌گیری به شکل هدفمند و ملاکی صورت گرفت. درباره حجم نمونه در مطالعات کیفی توافق عمومی وجود ندارد. اما پیشنهاد می‌شود که با ۵ تا ۲۵ نفر از افرادی که پدیده را تجربه کرده‌اند مصاحبه شود (Pokinghorne, 1989) در راهبرد نظریه داده بنیاد شرکت‌کننده‌های خاصی توسط پژوهشگر دست‌چین می‌شوند که غنی از اطلاعات و دارای تجربه غنی و مرتبط با پدیده موردنظر باشند و زمانی بیشتر استفاده می‌شود که نیاز به نمونه‌های خبره باشد (Boswell & Cannon, 2012). از این رو، به ترتیب اولویت، ۱۲ نفر از معلمان سیار، راهبران آموزشی و مسئولان آموزش و پرورش به مصاحبه دعوت شدند (نگ: جدول ۱).

ابزار گردآوری داده‌ها: به منظور گردآوری داده‌های پژوهشی غنی درباره فرایند و ماهیت اصلی تدریس معلمان سیار لازم بود تا پژوهشگر در تعامل با شرکت‌کنندگان قرار گیرد. بر این اساس، داده‌ها از یک منشور مصاحبه نیمه ساختارمند بدست آمد. در مصاحبه محقق با طرح سؤالات باز این امکان را برای شرکت‌کنندگان فراهم می‌آورد که تجربیات خود را در مورد پدیده معلم سیار کاملاً توضیح دهند. با وجود این، به دلیل محاوره‌ای بودن فرآیند مصاحبه، مصاحبه‌گر آزاد بود که سؤالات را تغییر دهد و یا ترتیب آن‌ها را به شکلی مناسب‌تر جابه‌جا کند. سؤالات منشور، بر نحوه تجربه معلمان از فرآیند و چگونگی تدریس به صورت سیار متمرکز بود. در حقیقت محقق تلاش می‌کرد تا با استفاده از داده‌های مختلف، اطلاعات

کافی جهت توسعه الگوی خود جمع آوری نماید و مقوله‌ها را به حد اشباع برساند. از آنجاکه برای مطالعات نظریه داده بنیاد نسخه‌های عامیانه مصاحبه‌ها اهمیت دارند از این رو، متن مصاحبه‌ها با رعایت ملاحظات اخلاقی و رضایت مشارکت‌کنندگان توسط محقق پیاده‌سازی شدند. نمونه‌هایی از تحلیل متن گفتارهای مصاحبه‌ها در جدول ۲ آمده است.

د- شیوه تحلیل داده‌ها: هدف از تحلیل داده‌ها ارائه توصیف و تحلیلی جامع از فرایند تدریس معلمان سیار بود تا از این طریق بازنمایی تجربیات مشارکت‌کنندگان را بهترین شیوه منعکس سازد. از این رو، برای مدیریت داده‌های مصاحبه‌ها از نرم‌افزار MAXQDA استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها به شیوه نظام‌مند مراحل زیر طی شد.

= کدگذاری مقدماتی: پس از خواندن سطر به سطر متن گفتارها نکات برجسته و قابل تأمل شناسایی شدند.

= کدگذاری دور نخست: این مرحله از کدگذاری که آن را کدگذاری بدوی یا باز می‌خوانند اولین مرحله تحلیل و شکستن داده‌هاست. محقق در آغاز مطالعه می‌کوشد تا بیشترین طبقات ممکن را تشخیص داده و ویژگی‌ها و روابط آن‌ها را دریابد. پژوهشگر در تلاش است که از طریق جزء به جزء کردن اطلاعات، به شکل‌بندی مقوله‌های اطلاعات درباره پدیده مورد مطالعه بپردازد و با بازنگری متن داده‌ها، فرآیندهای اصلی را شناسایی و به آن‌ها کد اختصاص دهد.

= کدگذاری دور دوم: این مرحله، سطح مقوله‌بندی بوده که لازمه آن مقایسه مستمر داده‌هاست. محقق داده‌های کدگذاری شده را با یکدیگر مقایسه نموده و به صورت خوشه‌ها یا مقوله‌هایی که با هم تناسب دارند در می‌آورد. سرانجام محقق هر طبقه را با سایر طبقات مقایسه کرده تا اطمینان حاصل کند که طبقات از یکدیگر متمایز هستند.

جدول ۱- ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان در پژوهش

ردیف	تحصیلات	سمت	سن	سابقه تدریس	سابقه مدیریتی	رشته	مدت مصاحبه	نوع مصاحبه
۱	کارشناسی	معلم سیار	۴۱	۲۱	-	آموزش ابتدایی	۵۰	حضور
۲	کارشناسی ارشد	راهبر آموزشی	۴۶	۱۹	۵	آموزش ابتدایی	۶۶	مجازی
۳	کارشناسی ارشد	راهبر آموزشی	۴۸	۲۴	۴	مدیریت آموزشی	۶۲	حضور
۴	کارشناسی	معلم سیار	۳۷	۱۷	-	آموزش ابتدایی	۷۰	حضور
۵	کارشناسی ارشد	معلم سیار	۴۵	۲۶	-	مدیریت آموزشی	۷۶	حضور
۶	کارشناسی	معلم سیار	۳۵	۱۲	-	آموزش ابتدایی	۸۰	حضور
۷	کارشناسی	معلم سیار	۳۸	۱۹	-	آموزش ابتدایی	۶۹	حضور

۸	کارشناسی ارشد	کارشناس ابتدایی	۴۷	۲۷	۳	آموزش ابتدایی	۵۵	حضوری
۹	کارشناسی ارشد	کارشناس ابتدایی	۴۵	۲۴	۴	آموزش ابتدایی	۶۰	تلفنی
۱۰	کارشناسی	معلم سیار	۳۹	۲۰	-	آموزش ابتدایی	۷۰	حضوری
۱۱	کارشناسی ارشد	معاون آموزش	۴۹	۲۱	۷	برنامه‌ریزی	۵۶	حضوری
۱۲	دکترا	مدیر ستادی	۴۷	۱۵	۱۳	فلسفه تعلیم و تربیت	۴۹	حضوری

همچنان که در جدول ۱ مشاهده می‌شود همه مشارکت‌کنندگان مرد بودند. لازم به توضیح است به دلیل دشواری رفت‌وآمد برای معلمان زن سازمان‌دهی نیروها در چنین مناطقی عموماً بر روی معلمان مرد متمرکز شده است. شش نفر از مشارکت‌کنندگان معلمانی بودند که تجربه چند ساله تدریس در چنین مدارسی را داشتند. بیشتر مصاحبه‌ها به صورت حضوری و چهره به چهره انجام شد. مدت مصاحبه‌ها از ۵۰ تا ۸۰ دقیقه در نوسان بودند.

پایایی و روایی ابزار: در پژوهش حاضر برای افزایش روایی، محقق تلاش می‌کرد هرچه بیشتر با مشارکت‌کنندگان در تعامل باشد و ارتباطی طولانی و مستمر با آنان در میدان تحقیق ایجاد کند. به این معنا که با ایجاد حس اعتماد در مصاحبه‌شوندگان، یادگیری فرهنگ کاری و سازمانی آنان و کنترل اطلاعات نادرست در میدان تحقیق، تلاش گردید تا بر مسائل برجسته و مرتبط با اهداف تحقیق تأکید شود. برای بالا بردن پایایی، محقق با استفاده از یک دستگاه ضبط صوت تمام مکالمات را با مصاحبه‌شوندگان به صورت دقیق ضبط نمود و آن‌ها را به متن تبدیل کرد تا داده‌ها و اطلاعات جزئی اما مهم در دسترس محقق قرار گیرند. همچنین تدوین یک کتابچه کد برای ایجاد توافق بین کدگذاران، کاوش در مستندات ناهمخوان و دریافت بازخورد از مصاحبه‌شوندگان پس از کدگذاری داده‌ها نیز مورد استفاده قرار گرفت. در بررسی پایایی مصاحبه با روش توافق درون موضوعی بین کدگذاران محقق از یک همکار پژوهش (کدگذار) کمک گرفت. سپس محقق همراه این همکار پژوهش چند مصاحبه را به صورت تصادفی انتخاب و مجدداً کدگذاری کرد.

جدول ۲- نتایج محاسبه پایایی بین دو کدگذار در مصاحبه‌های تحلیل‌شده

ردیف	شماره مصاحبه	تعداد کل کدها	تعداد توافقات	تعداد عدم توافقات	پایایی بین دو کدگذار (درصد)
۱	۴	۲۹	۱۲	۴	۸۲/۷۵
۲	۹	۱۵	۸	۲	۸۴/۲۱
۳	۱۱	۱۴	۶	۳	۸۵/۷۱
	کل	۵۸	۲۶	۹	۸۳/۸۷

همان‌طور که در جدول ۲ ملاحظه می‌شود، پایایی بین دو کدگذار برای مصاحبه‌های مورد بررسی در این پژوهش، ۸۳/۸۷ درصد است. با توجه به این که میزان پایایی بیش‌تر از ۶۰٪ است، قابلیت اعتماد کدگذاری‌ها مورد تأیید است. برای ارزیابی روایی محتوایی به شکل کمی، از ضریب روایی محتوایی لاوشه استفاده شد

در این پژوهش از نظرات ۱۲ نفر از صاحب‌نظران استفاده گردید و با توجه به اینکه ضریب روایی محاسبه‌شده برای تمامی سؤالات بیشتر از ۰/۴۹ بود بنابراین، روایی محتوایی تمامی سؤالات مورد تأیید قرار گرفت.

جدول ۳- شیوه کدگذاری مرحله اول: تبدیل داده خام به کدهای باز

کدهای باز	متن گفتارهای مصاحبه‌شوندگان
(۱) نامناسب بودن طرح معلم سیار	(۱) در کل معلم سیار طرح مناسبی نیست چون برنامه برای آن وجود ندارد، فقط هدف بی‌معلم نبودن کلاس درس است. در کل وضعیت آموزشی بین مدارس سیار و مستقل خیلی متفاوت است و در کل پیشرفت تحصیلی در مدارس مستقل بسیار بیشتر از مدارس ابتدایی چندپایه با معلمان سیار است. نظام آموزشی هیچ طرح و برنامه‌ای تا به حال برای مدارس با معلمان سیار نداشته و مانند مدارس دیگر است.
(۲) نبود برنامه مشخص پیشرفت تحصیلی ضعیف‌تر در مدارس دارای معلمان سیار	(۲) از راه‌حل مشکلات مدارس با معلمان سیار می‌توان به این موارد اشاره کرد: استخدام معلمان بیشتر، تردد دانش‌آموزان روستاهای نزدیک به هم به یک روستا، ساخت مدرسه با تمام امکانات به مرکزیت چند روستا، تهیه امکانات و وسیله لازم جهت تردد دانش‌آموزان.
(۳) ایجاد مدرسه با محوریت چند روستا	(۳) ارزشیابی‌هایم در این مدارس بیشتر معطوف به دروس پایه: یعنی خواندن، نوشتن و ریاضی بوده است. با توجه کمبود زمان دانش‌آموزان با مشکلات بسیاری مواجه می‌شوند.
(۴) استخدام معلمان بیشتر	نکته مهم در تدریس در مدارس با معلمان سیار این است که معلم مشخص کند چه باید یاد گرفته شود و از چه چیزی ارزشیابی به عمل آید.
(۵) ایجاد مدرسه با محوریت چند روستا	
(۶) تأکید صرف بر دروس پایه	

همان‌گونه که در جدول ۳ می‌توان دید به لحاظ اهمیت تجارب مشارکت‌کنندگان برای تعیین واحد تحلیل به جای پاراگراف یا جمله از عبارت استفاده شد. یعنی، نقل‌قول‌ها در قالب عبارت‌های درخور توجه از طریق خط کشیدن زیر آن‌ها برجسته شدند. در تحقیق کیفی کد معمولاً کلمه است که حاکی از ویژگی برجسته و دربرگیرنده ذات یک متن است. با توجه به جهت‌گیری هستی‌شناسانه محققان که بر ماهیت تجارب مشارکت‌کنندگان تأکید داشتند تمام تلاش خود را مصروف جستجوی معانی و تفسیرهای فردی کردند که در داده‌ها نهفته بودند. از این رو، در هنگام کدگذاری مرتباً این پرسش اساسی ذهن محقق را درگیر می‌کرد که تجربیات زنده در خصوص معلم سیار بودن در مدارس چند پایه کدامند؟ بیشتر کدهای شناسایی‌شده کد زنده بودند؛ یعنی، مستقیماً از گفته‌های مصاحبه‌شوندگان اخذ شدند.

یافته‌ها

هدف تحلیل داده‌ها ارائه توصیفی تحلیلی و تبیینی جامع از فرایند معلم سیار بود تا از این طریق تجربیات مشارکت‌کنندگان را بهترین شیوه منعکس سازد. در جداول ذیل نمونه‌هایی از شیوه کدگذاری‌های دور اول و دوم به تفکیک نوع داده‌ها و نقش نهایی کدهای احصا شده در الگوی نهایی آمده است. در

مجموع، تعداد (۱۴۷) کد باز، (۹۰) کد محوری و (۱۶) کد گزینشی از دل داده‌های پژوهشی احضا گردید که در دسته‌های بستری، علی- مداخله‌گر، راهبردی و پیامدی جایگذاری شده‌اند.

پرسش ۱- فرایند یاددهی یادگیری برای معلمان سیار چگونه است؟

برای پاسخگویی به این پرسش در مرحله اول تعداد ۱۸ کد باز استخراج شد. که در فرآیند تقلیل داده‌ها این کدها به ۸ مورد کاهش یافتند. این ۴ مقوله اصلی شامل ارزشیابی معیار- محور، تأکید بر ارزشیابی دروس پایه، ارزشیابی اصیل، و استقلال کاری معلمان است.

جدول ۴- نمونه کدگذاری سه مرحله‌ای مربوط به فرایند یاددهی یادگیری برای معلمان سیار

کد گزینشی	کد محوری	کدهای باز
معیار ارزش‌یابی محور	انتظارات برنامه و معلم تأکید بر ارزشیابی دروس پایه ارزشیابی گروهی پایه‌ها در دو	پیشرفت دانش‌آموز با سطح انتظارات برنامه درسی و معلم-آزمون با کتاب باز برای کلاس‌های ضعیف- پوشه کار - مدیریت تکلیف عامل مهم برای مدارس سیار- بازخورد مناسب برای بهبود، اصلاح روش تدریس- بهره‌گیری ارزشیابی مستمر- کمبود وقت جهت طراحی و ارزشیابی-عدم دسترسی به امکانات چاپ و تکثیر و... -
ارزش‌یابی اصیل	مدرسه مقایسه فردی عملکرد دانش‌آموز	آگاهی معلم از تفاوت‌های فردی، کشف دلایل برخی نارسایی‌ها و عقب‌ماندگی‌ها- ارزشیابی شفاهی- ارزشیابی از دروس پایه - آزمون‌ها و کار سخت- بازخوردهای سازنده - عدم مقایسه دانش‌آموزان با همدیگر- ارزشیابی گروهی پایه‌ها در دو مدرسه- واگذاری تصحیح نمرات به دانش‌آموز و نظارت معلم- تفاوت در نحوه آموزش اجرای طرح توسط معلمان
تأکید بر دروس پایه	ارزشیابی گروهی پایه‌ها در دو مدرسه	
استقلال کاری معلم	ارزشیابی به مثابه یادگیری دانش‌آموز معلم خلاقیت معلم	

تحلیل نکات کلیدی مصاحبه‌ها: در خصوص فرایند یاددهی یادگیری و ارزشیابی مربوط به دروس پایه به‌عنوان مثال یکی از مصاحبه‌شوندگان اظهار داشته است: به‌عنوان یک معلم سیار که چندین سال است تدریس می‌کنم ارزشیابی من در این مدارس بیشتر معطوف به دروس پایه یعنی خواندن، نوشتن و ریاضی بوده است اما با توجه کمبود زمان در دو روستا دانش‌آموزان با مشکلات بسیاری مواجه می‌شوند. مصاحبه‌شونده دیگری درباره ارزشیابی اظهار داشته که: نکته‌ی مهم در مدارس سیار برای تدریس ارزشیابی این است که معلم مشخص کند چه باید یاد گرفته شود و از چه چیزی ارزشیابی به عمل آید از نتایج مثبت ارزشیابی، ایجاد انگیزه و رغبت در دانش‌آموزان برای یادگیری است.

پرسش ۲: عوامل زمینه‌ای و مؤثر بر تدریس معلمان سیار چه هستند؟

برای پاسخگویی به این پرسش تعداد ۴۲ کدهای باز استخراج شد که در فرآیند تقلیل داده‌ها این کدها به ۲۶ مورد کاهش یافتند و نهایتاً ۴ مقوله اصلی شامل چالش‌های مربوط به محتوای درسی، دانش‌آموزان، معلمان و مدیریت زمان است.

جدول ۵- نمونه کدگذاری سه مرحله‌ای مربوط به عوامل زمینه‌ای و مؤثر بر تدریس معلمان سیار

کد گزینشی	کد محوری	کدهای باز
عوامل مرتبط با محتوا عوامل مربوط به دانش آموزان عوامل زمانی و مکانی	فشرده‌سازی مطالب درسی	عدم آمادگی معلمان در مدارس سیار- ناراضی بودن معلمان سیار-تنزل پایگاه اجتماعی معلم-رابطه عاطفی با دانش‌آموزان مدارس سیار - افزایش کیفیت معلمان در مدارش سیار - تعدد پایه‌ها و مدارس سیار- فشرده بودن مطالب درسی -عدم هم‌پوشانی کافی محتوایی دروس- عدم تعامل بین دانش‌آموزان و معلمان- تفاوت سنی دانش‌آموزان در مدارس سیار دوگانگی زبان کردی- فارسی، تفاوت فرهنگی کوخ‌ها با سایر روستا کار دانش‌آموزان در کوخ‌ها- ضعیف بودن بنیه علمی دانش‌آموزان سیار-مدیریت زمان در مدارس سیار-بی‌ثباتی آموزگاران در این روستاها و کوخ‌ها- عدم آشنایی به راهبردهای مدیریت کلاس سیار - به‌روز نبودن اطلاعات معلمان سیار- عدم آمادگی معلمان در مدارس سیار - پایین بودن سطح تحصیلات خانواده‌ها - مشکلات تغذیه و بهداشت- کمبود نیروی انسانی-
	دوگانگی زبان	
	تعامل دوسویه با دانش‌آموزان	
	ضعف بنیه علمی	
	تفاوت سنی دانش‌آموزان	
	تنزل پایگاه اجتماعی معلم	
	عدم آمادگی معلمان	
	مدیریت زمان	
	به‌روز نبودن اطلاعات معلمان	
	بی‌ثباتی محل تدریس آموزگاران	

تحلیل نکات کلیدی مصاحبه‌ها: یکی از کد گزینشی چالش مربوط به معلمان است که به‌عنوان مثال یکی از مصاحبه‌شوندگان اشاره داشته است که: تقریباً تمام معلمان ابتدایی براساس امتیاز فرم سازمان‌دهی مدارس به ناچار به این‌گونه کلاس‌ها فرستاده می‌شوند هیچ‌کدام از آن‌ها براساس علایق یا داشتن تجربه در اداره کلاس‌های سیار و چند پایه روانه این‌گونه مدارس نمی‌شوند. در نتیجه وقتی وارد کلاس می‌شوند، دچار سردرگمی و یأس و ناامیدی می‌شوند. و در اداره و کنترل کلاس عاجز هستند. مصاحبه‌شونده دیگری برای چالش محتوای درسی در مدارس سیار اظهار داشته که: طراحی نامناسب کتاب‌های درسی و عدم توجه به تفاوت‌های فردی در این کلاس‌ها، بی‌توجهی به وضعیت قومی و فرهنگی این دانش‌آموزان و کمبود زمان آموزش به نسبت کلاس‌های تک پایه و همچنین نداشتن امکانات رفاهی و کمک آموزشی باعث مشکلات بسیاری در مدارس سیار گردیده است.

مصاحبه‌شونده دیگری برای چالش مدیریت زمان و ... در مدارس سیار اظهار داشت: من به‌عنوان معلم این کلاس‌ها گاهی بعضی از دروس را نادیده گرفته و زمان آن را بین درس‌های دارای اهمیت بیشتر از قبیل ریاضی، فارسی، علوم و مطالعات اجتماعی تقسیم می‌کنم. معلمان با نحوه‌ی مدیریت کلاس‌ها سیار آشنا نیستند در تدریس محتوای برخی از درس‌ها که قبلاً از جانب معلم تدریس نشده است، مشکل ایجاد می‌شود.

کمبود وقت: از مهم‌ترین محدودیت‌ها که به‌عنوان یک مشکل اساسی معلم کلاس سیار با آن روبروست، این است که واقعاً با این کمبود زمان چه کند در این‌گونه کلاس‌ها معلم باید بتواند زمان را به‌طور مناسب بین پایه‌ها در دو مدرسه در یک سال تحصیلی تقسیم کند. برابر جدول مصوب وزارت آموزش و پرورش هر پایه ابتدایی ۲۵ ساعت در هفته درس دارد. اگر کلاس شش پایه باشد معلم باید ۱۵۰ ساعت آموزشی و تدریس را در قالب ۲۵ ساعت برنامه‌ریزی کند در واقع فرصت‌های یاددهی یادگیری در یک کلاس دو پایه به ۱/۲، سه پایه به ۱/۳، چهارپایه به ۱/۴، پنج پایه به ۱/۵، شش پایه به ۱/۶ کاهش می‌یابد الان سؤال مهم

این است که همین مشکلات را برای دو مدرسه چگونه برنامه‌ریزی کنیم؟ به‌طور مثال زمان مفید برای یک تدریس یک جلسه آموزشی در یک کلاس چند پایه از نوع شش پایه به کمتر از ۵ دقیقه می‌رسد و برای دو مدرسه به کمتر از دو دقیقه می‌رسد که خود جای تأمل دارد. برای نمونه معلم سیار کد ۲ اظهار داشته است: "شروع آموزش روزانه در این کلاس‌ها از ساعت ۸ تا ۱۲:۱۵ است و از این زمان ۴۵ دقیقه زنگ تفریح است، یعنی زمان آموزش کلاسی حدود ۳:۳۰ که باید بین پایه‌هایی که در کلاس هستند تقسیم کند آن هم برای ۲ روز در هفته و هفته آینده همان مدرسه باید برای ۳ روز در هفته برنامه‌ریزی کند و البته از همین زمان هم زمانی صرف کنترل نظم در کلاس می‌شود، پس می‌بینیم که این کلاس‌ها تا چه حد با مشکل زمان و کمبود وقت روبرو هستند".

پرسش ۳: راهبردهای بهبود کیفیت تدریس معلمان سیار چه هستند؟

برای پاسخگویی به این پرسش تعداد ۳۲ کدهای باز استخراج شد. که در فرآیند تقلیل داده‌ها به ۱۰ کد محوری کاهش یافتند. نهایتاً ۴ مقوله اصلی شامل توسعه حرفه‌ای معلمان، افزایش ارتباطات اثربخش در مدرسه، منابع آموزشی و فناوریانه و آماده‌سازی معلمان سیار احصا گردید.

جدول ۶- نمونه کدگذاری سه مرحله‌ای مربوط به راهبردهای کیفیت‌بخشی به آموزش معلمان سیار

کد گزینشی	کد محوری	کدهای باز
توسعه حرفه‌ای معلمان،	روش تدریس فعال تسهیم دانش بین معلمان	ارتقای شاخص‌های کیفیت- منابع، امکانات، زیرساخت‌ها و نیروی انسانی موجود-انجام کارهای تیمی و گروهی- اشتراک دانش و تجربه بین معلمان
افزایش ارتباطات اثربخش	مهارت پژوهشگری افزایش توانایی‌های شخصی	اقدام پژوهی - ارتباطات سازنده با راهبر آموزش، اولیا دانش‌آموزان. استفاده از فناوری در یاددهی و یادگیری-تشکیل دوره ضمن خدمت-تجمیع دانش‌آموزان دو مدرسه -خرید لب تاب برای معلمان سیار-جلسات آموزش خانواده با رهبر آموزشی-تلفیق و ادغام مشترکات و مشابهاات در تدریس -صرفه‌جویی در وقت و هزینه-کارایی تدریس-کسب مشارکت معلمان سیار، در جلسات
منابع آموزشی و فناوریانه،	انجام کارهای تیمی و گروهی تجمیع مدارس	راهبران تأکید بر پرورش همه‌جانبه دانش‌آموزان -برگزاری کلاس فوق‌برنامه و جبرانی-محیط برانگیزاننده از نظر فکری-شرایط لازم جهت فعالیت آموزشی -در دسترس بودن مواد آموزشی و معلم -مشارکت معلمان سیار بخش‌ها در کلاس‌ها- تشکیل کارگروه
آماده‌سازی معلمان سیار	تجهیز معلمان به فناوری مشارکت معلمان در دوره ضمن خدمت تشکیل کارگروه کیفیت‌بخشی. روش تدریس خاص مدارس	کیفیت‌بخشی -روش تدریس خاص مدارس سیار- استفاده از ابزارهای متعدد در تدریس - مشاوره با رهبران آموزشی و معلمان دیگر مدارس-منابع انسانی کارآمد و متخصص - استفاده از روش تدریس فعال و پیشرفته در کلاس - افزایش توانایی‌های شخصی - توسعه حرفه‌ای مداوم معلمان سیار- داشتن مهارت پژوهشگری در بین معلمان چند پایه- آماده‌سازی صحیح معلمان برای کلاس‌ها

تحلیل نکات کلیدی متن مصاحبه‌ها: یکی از مقوله‌های اصلی مربوط بهبود کیفیت معلمان سیار منابع آموزشی و فناورانه بود که به‌عنوان مثال یکی از مصاحبه‌شوندگان اظهار داشت که: تشکیل دوره‌هایی برای معلمان سیار در خصوص آشنایی با فناوری‌های رایانه‌ای و دوره‌های باز آموزی برای بازده بیشتر در این کلاس‌ها همچنین لب‌تاپ‌هایی برای معلمان سیار خریداری شود تا با توجه به کار زیاد آن‌ها و همچنین تدریس در دو روستا در اختیار آن‌ها گذاشته شود. مصاحبه‌شونده دیگری برای کیفیت‌بخشی مدارس سیار، اشاره و اظهار داشته است: که: این‌جانب با ۲۸ سال خدمت در آموزش و پرورش ابتدایی و ۶ سال خدمت در مدارس سیار، باید عرض کنم که برای کیفیت‌بخشی به مدارس سیار باید از فناوری نوین در بهبود یاددهی -یادگیری استفاده کنیم امید است که با همکاری و همیاری رهبر آموزشی، کارشناسان آموزش ابتدایی و مدیریت آموزش و پرورش بتوانیم گره‌ای از مشکلات مدارس سیار بکشاییم.

پرسش ۴- پیامدهای وجود کلاس‌های دارای معلمان سیار چه هستند؟

برای پاسخ‌گویی به این پرسش تعداد ۳۳ کدهای باز استخراج شد. که در فرآیند تقلیل داده‌ها این کدها به ۲۰ مورد کاهش یافتند. براساس نتایج کدگذاری در مجموع ۴ کد گزینشی شناسایی شد. این ۴ مقوله اصلی شامل تأکید بر سواد خواندن، نوشتن و ریاضی، عدم امکانات آموزشی و پرورشی، تدریس نظم‌مند برای دو مدرسه، چالش‌های مربوط به مدیریت زمان و... است.

جدول ۷- نمونه کدگذاری سه مرحله‌ای مربوط به پیامدهای وجود کلاس‌های دارای معلمان سیار

کد گزینشی	کد محوری	کدهای باز
تأکید سواد خواندن، نوشتن و ریاضی، عدم امکانات تدریس نظام‌مند برای دو مدرسه، نیاز به تدابیر ویژه بی‌عدالتی آموزشی	یادگرفتن و یاد دادن دادن انگیزه به معلمان و دانش‌آموزان کار تیمی و گروهی در مدارس سیار تصمیم‌گیری برای دو مدرسه درایت و تدبیر باور و اعتقاد به تغییر مشارکت در فرایند یادگیری خلیفه و معلم یار ارزش زمان کوچکی فضای آموزشی کمبود وسایل آموزشی مناسب نبودن زیرساخت‌ها	سیاست‌های مدرسه سیار - ارتباط معلمان سیار با راهبر آموزشی و دانش‌آموزان- دادن انگیزه به معلمان و دانش‌آموزان- یاد گرفتن و یاد دادن در این نوع از مدارس- کار تیمی و گروهی در مدارس سیار-عدم تهدید و تحقیر دانش‌آموزان -مراعات اصول و ارائه مطالب- احساس دوستی و رفاقت-تجارب معلمان برای مدارس سیار - باور و اعتقاد به تغییر در بین معلمان سیار- گسترده شدن حوزه تجربه- کوچکی فضای آموزشی- کمبود وسایل آموزشی مناسب نبودن زیرساخت‌ها- عدم تناسب کتاب‌های درسی کنترل کلاس- همه‌فن حریف (معلمان سیار)- ارزش زمان در مدارس سیار- ترسیم اهداف و برنامه‌ریزی- تصمیم‌گیری به‌موقع برای دو مدرسه- تهیه و تولید مواد آموزشی - مشارکت در فرایند یادگیری - برقراری نظم و انضباط- فرهنگ‌مندی و شخصیت‌کاریزماتیک -صداقت و دارای روحیه از خودگذشتگی فعال و پرتلاش- درایت و تدبیر- شناخت دانش‌آموز کلاس زندگی- خلیفه و معلم یار-همکاری براساس نوع نگرش و شخصیت- تخصص، سابقه و تجربه- سطح تحصیلات و رشته تحصیلی

تحلیل نکات کلیدی مصاحبه‌ها: یکی از کد‌گزینشی مربوط به سواد خواندن، نوشتن و ریاضی است که به‌عنوان مثال یکی از مصاحبه‌شوندگان در پاسخ به سؤال چهارم مربوطه به این موارد اشاره و اظهار داشته است که: آموزش در مدارس بسیار به دانش‌آموزان این فرصت را می‌دهد تا بر اساس مهارت‌ها، علائق، نوع شخصیت، با یکدیگر همکاری کنند (در برخی جاها دانش‌آموزان پایه‌ی بالاتر خیلی خوب مطلب را به پایه‌ی پایین‌تر تفهیم می‌کنند) نظر شخصی و فرصتی برای دانش‌آموزان بزرگ‌تر ایجاد می‌شود تا با درس دادن به دانش‌آموزان کوچک‌تر نقش معلم را ایفا کنند. مصاحبه‌شونده دیگری برای تدریس در مدارس بسیار اظهار داشته که: به نظر من یادگیری دانش‌آموزان در مدارس بسیار به عوامل بسیار زیادی از جمله: سوابق خانوادگی، انگیزه دانش‌آموزان از تحصیل، برنامه‌ریزی درسی، زمان اختصاص یافته به آموزش و تمرین، توانایی معلمان در اداره کلاس، موقعیت و تحصیلات معلم و رفتار آنان در کلاس بستگی دارد.

زمینه‌سازی برای پیشرفت مداوم کلیه یادگیرندگان با تأکید بر خواندن، نوشتن و ریاضی: یکی از مهارت‌های مهم در کلاس‌های سیر، شناخت عمیق و واقعی دانش‌آموزان، و توانایی‌ها و محدودیت‌های آن‌هاست. معلمان این کلاس‌ها با استفاده از شناختی که در اثر تعامل بیشتر و همراهی چندساله با دانش‌آموزان به دست می‌آورند، با توجه به تفاوت‌های فردی و سبک‌های یادگیری، می‌توانند بستر لازم برای پیشرفت و خودارزیابی را فراهم کنند. ایجاد ارتباط بین مدرسه و جامعه‌ی محلی (کاربرد آموخته‌ها در زندگی واقعی) با توجه به اینکه کلاس‌های در کوه‌های کوچک و کم جمعیت تشکیل می‌شود، مدارس بسیار ضمن استفاده از پتانسیل‌های موجود در جامعه‌ی محلی، دانش‌آموزان را ترغیب کرد که از دانسته‌های خود برای کاهش مسائل اجتماعی استفاده کنند. پرورش مهارت‌های پایه از جمله گوش دادن، سخن گفتن، مشاهده، خود راهبری و . . . معلمان در کلاس‌های سیر ناچارند بخشی از زمان تدریس را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهند تا به‌تنهایی یا با هم کلاس‌ها خود یاد بگیرند. این امر چنانچه درست مدیریت شود، می‌تواند بهبود مهارت‌های شناختی دانش‌آموزان باری رساند و مهارت‌های اساسی را در آن‌ها تقویت کند. زمان‌های خود آموخت، نباید بدون هدف و برنامه باشد، بلکه لازم است فعالیت‌های آموزشی جذاب و هدفمند طراحی شوند و در اختیار دانش‌آموزان قرار گیرند تا ضمن توجه به اهداف دانشی، اهداف مهارتی و پرورش نگرش‌ها نیز محقق شود.

انعطاف‌پذیری در به‌کارگیری روش‌های تدریس: معلم در کلاس سیر باید بر محتوا و اهداف کتاب‌های درسی پایه‌هایی که تدریس می‌کند، تسلط داشته باشد و بتواند در موقعیت‌های متفاوت و با توجه به ارتباط طولی و عرضی محتوای کتاب‌های درسی، از روش‌های تدریس مناسب استفاده کند. درعین حال، باید بتواند بر حسب شرایط، تصمیم بگیرد و راهبردهای گوناگونی را به کار بندد. به‌عبارت‌دیگر، لازم است ضمن طراحی آموزشی و تهیه طرح درس، منعطف باشد و با توجه به شرایط کلاس، تغییراتی در برنامه و روش تدریس خود ایجاد کند و از امکانات محیطی حداکثر استفاده را ببرد.

استفاده از دانش‌آموزان در تدریس (معلم یاران): یافته‌های علمی نشان می‌دهد، دانش‌آموزان از همسالان خود بهتر می‌آموزند. استفاده از این راهبرد، از چند جهت قابل تأمل است: کودکان از هم بهتر

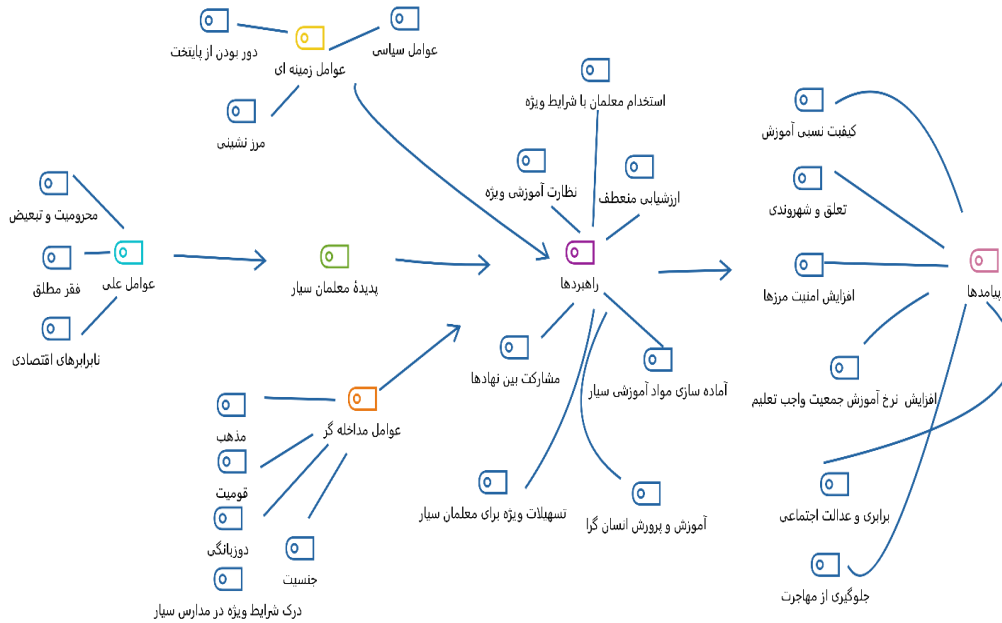

می‌آموزند. وقتی به همسالان خود یاد می‌دهند، به یادگیری در حد تسلط می‌رسند و آن‌هایی که یاد می‌دهند، خود نیز یاد می‌گیرند. یادگیری فرایندی اجتماعی است و با تعاملات اجتماعی، عمق یادگیری افزایش می‌یابد. با توجه به شرایط کلاس‌های سیار، می‌توان از این راهکار استفاده کرد و دانش‌آموزان را به گونه‌ای هدایت کرد که با هم و از هم یاد بگیرند و همزمان با خود آموختی، دگر آموختی هم تجربه شود توانمندی (قوی، ضعیف، متوسط) و... تصادفی، پایه‌ای و دلخواه طراحی آموزشی با تأکید بر استفاده از فعالیت‌های مشارکتی و فعال می‌تواند کیفیت آموزش را ارتقا بخشد. البته باز تأکید می‌گردد که در این مدارس به علت کمبود وقت باید بیشتر توجه آموزگار به دروس پایه باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

این تحقیق با پارادایمی تفسیری دربرگیرنده بازنمایی مجموعه‌ای از تجارب معلمان از فرایند یاددهی-یادگیری در کلاس‌های سیار است. پرسش‌های پژوهشی از پارادایم نظریه داده بنیاد پیروی کرده و عبارت‌اند بودند از: کدام زمینه‌ها چرایی وجود معلمان سیار را توضیح می‌دهند؟ پدیده محوری کدام است؟ فرایندها و شرایط علی کلاس‌های سیار چیست؟ چه عوامل خاصی بر آن اثرگذار است؟ پیامدهای ناشی از راهبردها کدامند؟ شهرستان بانه در استان کردستان به دلیل داشتن کلاس‌های سیار به عنوان میدان تحقیق انتخاب شد. مشارکت‌کنندگان ۱۲ نفر از معلمان و راهبران آموزشی دوره ابتدایی بودند که تجربه چند ساله یاددهی در کلاس‌های سیار را داشتند. ابزار آفرینش داده‌ها یک منشور مصاحبه نیمه ساختارمند بود. تحلیل داده‌ها به روش نوحاسته و در قالب کدگذاری نظری سه مرحله‌ای انجام گرفت. باتوجه به مصاحبه‌های به دست آمده و بررسی اسناد و کتب، بررسی و مطالعه سند تحول در آموزش و پرورش، برنامه درسی ملی، چارچوب‌های نظری، پایان‌نامه‌ها، هشت عامل برای ارتقای کیفیت مدارس سیار شناسایی شد؛ این عوامل عبارت از اهداف و برنامه‌ریزی مناسب سیار، یاددهی-یادگیری، تجزیه و تحلیل در مدارس سیار، آماده‌سازی محتوای سیار، مشارکت، روابط انسانی اخلاقی، نظارت و ارزیابی.

در این بخش ضمن ارائه عامل‌های احصا شده که در شکل ۱ به تصویر کشیده شده‌اند توصیف، استدلال و دیدگاه مصاحبه‌شوندگان منعکس می‌شود. این کار با یک بحث به شیوه تحولی ادامه می‌یابد که در آن نحوه‌ای که پدیده کلاس‌های سیار ایجاد و گسترش می‌یابند بیان می‌شود.

شکل ۱- نظریه داده بنیاد مربوط به مدارس دارای معلمان سیار

کیفیت نظام آموزشی در مدارس چند پایه همیشه یکی از مهم ترین و اساسی ترین دغدغه مسئولان نظام آموزشی است که معلم سیار به عنوان یک راهکار می تواند در جهت رفع کاستی ها در مدارس چندپایه در نظر گرفته شود، لذا هدف پژوهش حاضر ارایه الگوی ارتقای کیفیت نظام آموزشی در مدارس چندپایه با تأکید بر معلمان سیار بود.

با توجه به تحلیل ها در رابطه با ملاک های ارزیابی از دانش آموزان در پایه های مختلف مدارس سیار مفاهیم شناسایی شده در چهار کد گزینشی دسته بندی شده است. ارزشیابی معیار ملاک، ارزشیابی تکوینی، ارزشیابی سازنده و مثبت، ابزار ارزشیابی برای این مدارس، ارزشیابی از دروس پایه. با توجه به نتایج تحقیقات انجام شده و یافته های تحقیق حاضر می توان این نتایج را چنین تبیین کرد که بیشتر مدارس سیار شهرستان بانه از طریق آموزش کلاس های چندپایه اداره می شوند. لذا چنانچه معلم با انگیزه و مهارت کافی، برای این کار گمارده شود به نتایج چشمگیری خواهد رسید. البته ضروری است به وضعیت آموزش در کلاس های سیار پرداخته شود و از طریق پژوهش و بررسی های لازم، مسائل و مشکلات را شناسایی و نسبت به حل آن ها همت گماشت. در چنین مطالعاتی باید به ویژگی های معلمان، دانش آموزان، تنظیم و سازمان دهی درس، شرایط فیزیکی فضای آموزشی، برنامه کلاسی، فعالیت های یاددهی معلمان، فعالیت های یادگیری دانش آموزان، میزان تکلیف دانش آموزان، روش ارزشیابی از آموخته ها، روش های ایجاد انگیزه توسط معلم، رضایت شغلی و ... پرداخته شود. در نهایت باید به ارائه چارچوب و الگویی مناسب برای تنظیم فعالیت های یاددهی، یادگیری در کلاس های سیار پرداخته شود. یکی از مصاحبه شوندگان معتقد است که: "هیچ چیز مهم تر از موفقیت تحصیلی دانش آموزان نیست. یکی از ملاک ها و معیارهای مهم برای

ارزیابی موفقیت یک مدرسه است. به همین جهت، معلم سیار باید تمرکز و توجه اصلی‌اش نسبت به موفقیت دروس اصلی و پایه دانش‌آموزان باشد. و باید میزان موفقیت و پیشرفت تحصیلی دروس پایه را به‌طور مستمر مورد پیگیری قرار دهد تا در صورت وجود مشکل، همان ابتدا چاره‌اندیشی کند.

با توجه تحلیل در رابطه با راهبردهای کیفیت‌بخشی به نظام آموزش مدرسه سیار، مفاهیم شناسایی شده در پنج مقوله دسته‌بندی شده است. رشد و توسعه حرفه‌ای معلمان، ارتباطات اثربخش در مدرسه، منابع اقتصادی مثبت، انجام کار نظام‌مند، آموزش و بازآموزی نتایج این پژوهش با پژوهش‌های Msimanga, (Mehraban, 2009, 2019). در همین زمینه باترا بیان می‌کنند کودکان فقیر از یادگیری نه به دلیل عدم وجود شرایط لازم برای امکان مشارکت و یادگیری بلکه به دلیل وجود شرایط محرومیت از توانایی که برای توصیف کلاس درس روزمره است، محروم هستند و همین امر بر عملکرد تحصیلی این کودکان تأثیر می‌گذارد. نیز معتقد است تراکم دانش‌آموزان در کلاس اثری معنادار بر معدل نمرات و نمره ریاضی آن‌ها ندارد. در مقابل، منابع خانواده اثری مهم بر کیفیت تحصیلی فرزندان می‌گذارد. ربیعی و صالحی هم در این زمینه بیان می‌کنند که نرخ قبولی و نرخ ماندگاری در مدارس غیرانتفاعی در هر سه مقطع بیشتر از مدارس دولتی است. با توجه به نتایج تحقیقات انجام شده و یافته‌های تحقیق حاضر می‌توان این نتایج را چنین تبیین کرد که در مناطق محروم مانند این روستاها و کوخ‌ها شرایط اقتصادی - اجتماعی خانواده‌ها در سطح پایینی قرار دارد و همین امر زمینه را برای عملکرد ضعیف دانش‌آموزان فراهم می‌کند. به‌علاوه به دلیل چندپایه بودن کلاس‌ها در مناطق روستایی (پوشش دو مدرسه توسط یک معلم) بعضاً تراکم دانش‌آموزان بالا می‌رود. علاوه بر تراکم دانش‌آموزان، زمان لازم برای تدریس دروس هر پایه محدود است و این عوامل می‌تواند تأثیر مستقیمی بر عملکرد ضعیف دانش‌آموزان باشد. امکانات ضعیف، کم‌توجهی خانواده‌ها به تحصیل فرزندان و مواردی از این دست نیز از عوامل تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی محصلان است (Mehraban, 2009).

در راستای کیفیت‌بخشی به مدارس سیار پژوهش کارگروهی با حضور رئیس اداره یا معاون آموزشی و معلم راهنما (راهبر آموزشی)، کارشناس محترم آموزش ابتدایی، کارشناس تکنولوژی و گروه‌های درسی و حداقل یکی از معلمان علاقه‌مند و شاغل در مدارس سیار و کارشناس فناوری در سال‌های اول تشکیل این کلاس‌ها شروع به فعالیت نمود. اولویت و وظایف این گروه: سرکشی به مدارس سیار و آگاهی از دوره‌های ضمن خدمت برگزار شده برای معلمان سیار و پیش‌بینی آمار و تراکم دانش‌آموزی و تعداد نیروی انسانی مورد نیاز و پیگیری لازم برای نظارت بیشتر راهبران آموزشی بر نحوه آموزش معلمان سیار و سعی در تجهیز نمودن مدارس سیار به وسایل آموزشی مورد نیاز با توجه به اولویت‌ها و نیازسنجی و تشویق معلمان سیار فعال در زمینه‌های مختلف آموزشی و پرورشی فراگیران، برپایی جلسات هم‌اندیشی معلمان چند پایه و بحث و تبادل نظر در خصوص اقدامات انجام شده در راستای کیفیت‌بخشی به مدارس چند پایه و انتقال تجارب ارزنده همکاران بود.

نتایج تحلیل نشان داد، معلمان معتقد بودند مجموعه‌ای از مفاهیم همچون ناعدالتی آموزشی، فرسودگی فیزیکی، بی‌سوادی والدین، دسترسی محدود به امکانات، فقر آموزشی، فرهنگی و ورزشی و نبود کلاس‌های

فوق برنامه عواملی هستند که در ایجاد کیفیت پایین آموزشی در این مناطق نقش دارند. نتایج این تحقیق با پژوهش‌های (Checchi & DePaola, 2017), (Abedinia, Moinikia, & Gurbanzadeh, 2019) هم‌راستا است. در ادامه به تبیین نتایج به‌دست‌آمده از شرایط راهبردها و پیامدهای مستخرج از مصاحبه معلمان در چهار مقوله دسته‌بندی شده است. چالش‌های مربوط به معلمان، چالش‌های مدیریت زمان و کمبود اطلاعات، چالش‌های مربوط به محتوای درسی، چالش‌های مربوط به دانش‌آموزان نتایج نشان از وجود مشکلات متعدد در کلاس‌های سیار است و عقیده معلمان سیار بر این است که معلم توانمند در این کلاس‌ها می‌تواند به‌عنوان راه‌حل درجه یک به حساب آید. در مجموع مشکلات خاصی همچون کمبود وقت، نقصان تجربه و کمبود اطلاعات معلمان مدارس سیار در امر تدریس و کلاس‌داری حرفه‌ای، نامناسب بودن فضای آموزشی و کمبود کلاس درس، عدم هماهنگی بین مدرسه و خانواده و کمبود تجهیزات آموزشی منجر به نارضایتی معلمان می‌گردد مخصوصاً در مواردی که معلم به‌عنوان مدیر دو مدرسه، دفتردار دو مدرسه، خدمتگذار، معاون، نامه‌رسان هم‌ایفای نقش می‌کند. و در کلاس نیز باید بیش از یک معلم چند پایه مهارت، توانایی و اطلاعات داشته باشد. لذا نقش دانشگاه فرهنگیان و آموزش‌وپرورش به‌عنوان متولیان اصلی تعلیم و تربیت کلاس‌های چندپایه و جدیداً مدارس سیار در مهارت‌آموزی معلمان کلاس‌های سیار مورد تأکید است و استفاده از اساتید مجرب، در نظر گرفتن ساعات کارورزی در کلاس‌های سیار و دوره‌های ضمن خدمت مرتبط با کلاس‌های سیار را به‌عنوان راه‌حل این کلاس‌ها بیان نمودند.

در خصوص فرایند یاددهی یادگیری در کلاس‌های دارای معلمان سیار چهار کد گزینشی شناسایی شد. این چهار کد گزینشی شامل سواد خواندن، نوشتن و ریاضی، عدم امکانات آموزشی و پرورشی، تدریس نظم‌مند برای دو مدرسه، چالش‌های مربوط به مدیریت زمان و... است. راهبردها و کنش‌های مؤثری که در جهت اصلاح شرایط نامساعد موجود بر اساس نقل‌قول‌های راهبران و معلمان سیار استنباط شده است، طیفی از استراتژی‌های مربوط به محیط اجتماعی، محیط آموزشی و محیط سازمانی را در بر می‌گیرد. در تبیین نتایج به‌دست‌آمده از راهبردهای مذکور می‌توان گفت زمانی که شرایط سنتی حاکم بر این جوامع اصلاح شود، تبعیض‌های مختلفی که به این مناطق روا داشته می‌شود کاهش پیدا کند، وضعیت معیشتی و سطح فرهنگ خانواده‌ها بهبود یابد، به‌تبع آن بسیاری از موانع سر راه آموزش برداشته می‌شود. بعلاوه، در صورتی که مشکلات مربوط به محیط آموزشی مرتفع شود و به‌عنوان مثال مهارت‌های تدریس معلمان افزایش یابد و تجهیزات آموزشی در وضعیت مناسبی قرار گیرد، طبیعی است که شرایط آموزشی نیز در این محیط بهبود پیدا کند. در کنار این عوامل، تصمیمات سازمانی نیز بسیار حیاتی می‌باشد. چراکه تصمیمات مربوط به منابع انسانی مانند تقسیم امتیازات و نحوه سازمان‌دهی معلمان و تصمیمات مثبتی که در زمینه زیرساخت‌های آموزشی گرفته می‌شود، تأثیر بسزایی در ایجاد کیفیت آموزشی مطلوب خواهد داشت. در راستای نتایج به‌دست‌آمده از راهبردها، (Bahari Babadi, 2015) در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که از جمله راهکارهای لازم جهت بهبود کیفیت آموزشی و به‌تبع آن تحقق عدالت آموزشی شامل توزیع معلمان باکیفیت و ماهر در مناطق، آگاه کردن برنامه‌ریزان نسبت به اهمیت و نتایج برابری فرصت‌های آموزشی و عدالت آموزشی و حذف کلیشه‌های جنسیتی از برنامه‌های درسی می‌شود. اولویت دادن به تربیت

نیروی انسانی بومی، ایجاد انگیزه در معلمان برای خدمت در مناطق محروم، توزیع متناسب معلمان باکیفیت و ماهر در مناطق، گسترش مدارس دخترانه سطوح بالاتر در مناطق محروم، افزایش سرانه دانش‌آموزان مناطق محروم، فراهم کردن امکانات برای رفع محرومیت آموزشی نیز از راهکارهای مؤثر در این زمینه است. مشارکت دادن ذی‌نفعان آموزشی در تصمیم‌گیری‌ها نیز یکی دیگر از راهکارها برای تحقق عدالت آموزشی است.

همچنین نتایج حاصل از تحلیل نقل‌قول‌های مصاحبه نشان داد عوامل متعددی همچون تکنولوژی ضعیف آموزشی و کمبود زمان تدریس تحت عنوان تجهیزات ضعیف، فقر اطلاعاتی و ضعف مهارتی معلمان و ضعف‌های سازمانی همچون نظارت پایین بر مدارس مناطق محروم و گزینش نامناسب معلمان به‌عنوان عوامل مؤثر بر کیفیت آموزشی در مدارس مناطق محروم تأثیرگذارند. بافت سنتی، تعارض ارزش‌ها با تحصیل و نابرابری‌های موجود، شرایط زمینه‌ای در رابطه باکیفیت پایین آموزشی را ایجاد کرده‌اند. شرایط تأثیرگذار بر کیفیت آموزشی در این مناطق نیز در قالب عوامل خانوادگی (همچون سواد پایین والدین، عدم مشارکت والدین، نگرش منفی نسبت به تحصیل دختران و فقر اقتصادی خانواده‌ها)، عوامل مربوط به معلم (مانند شخصیت معلم و فرسودگی شغلی) و عوامل محیطی (مانند دسترسی به شهر و چندپایه بودن کلاس‌ها) معرفی شده‌اند. نتایج پژوهش حاضر در راستای پژوهش‌های (Okamoto, Shareefa, 2020) و (Madani, 2019) بوده است. مصداق‌های مربوط به هر یک از شرایط مذکور، به خوبی کیفیت پایین آموزشی در مدارس مناطق محروم را تبیین می‌کند. در جامعه‌ای که ابزارها و تجهیزات آموزشی در حد پایینی قرار دارد، ملاک‌های نامناسب و اشتباهی برای انتخاب معلمان وجود دارد، ارزش‌های حاکم بر جامعه با جریان آموزش تضاد منافع دارد و سطح زندگی والدین به لحاظ اقتصادی و اجتماعی در سطح پایینی قرار دارد، نمی‌توان انتظار خروجی مناسبی به لحاظ کیفیت آموزش داشت. در راستای نتایج به‌دست‌آمده (Mirshfiei, 2018) گزارش می‌کند که موانع کیفیت آموزشی را معرفی می‌کنند که عبارت‌اند از: نداشتن سیاست‌های اصولی برای حفظ، نگهداری و ارتقای کیفی و شغلی نیروی انسانی، تمرکز اداری قابل توجه و تنگناهای اداری، ارائه ندادن آموزش‌های ضمن خدمت باکیفیت مطلوب، بی‌توجهی به سبک یادگیری و ویژگی‌های شخصیتی شاگردان، یکسان بودن روش‌ها و امکانات آموزش با نیازهای اقتصادی-اجتماعی جامعه، غیراستاندارد بودن فضای آموزشی، عدم استفاده‌ی پیوسته و پویا از وسایل کمک آموزشی، عدم تحقق هدف‌ها و مأموریت‌ها، دشوار شدن برنامه‌ریزی و بودجه‌بندی به علت رشد متناسب منابع با نیازهای کمی و کیفی آموزش و پرورش، ضعف توان علمی و تخصصی معلمان و فقدان آموزش‌های تخصصی و مستمر.

ابتدا باید نظریه‌ها، مفاهیم و عوامل مرتبط با آموزش کلاس‌های چندپایه و مدارس سیار تعیین شوند. در این بخش مطابق با روش نظامند جستجویی سازمان‌یافته شامل تدوین سؤال‌های آغازگر جستجو، معیارهای انتخاب مطالعات، ابزارهای بررسی کیفیت و ارزشیابی مطالعات و روش پیشنهادی ترکیب داده‌ها طراحی شد. در مرحله نخست شناسایی منابع در پایگاه‌های اطلاعاتی و بررسی عنوان و خلاصه مقالات به‌دست آمد. در مرحله دوم عنوان و خلاصه مقالات و کتاب‌ها بررسی شد و مقالاتی که معیارهای ورود را

نداشتند، حذف شدند در مرحله سوم متن کامل مقالات و کتاب‌های واجد شرایط جمع‌آوری و مورد بررسی قرار گرفت در مرحله چهارم بعد از مطالعه متن کامل مقاله و کتاب‌هایی که کاملاً مرتبط و دارای اعتبار محتوایی انتخاب شدند. و در مرحله آخر تحلیل محتوای اسناد به روش تحلیل محتوای کیفی صورت گرفت و تلاش شد مفاهیم، شبکه مفهومی استخراج شود تا زمینه برای ارائه الگویی مفهومی و روندی فراهم شد. از آنجایی که مبانی نظری کلاس‌های سیار در مناطق استان کردستان (شهرستان بانه) و کلاس‌های چندپایه بسیار پراکنده و گسترده است، دستیابی به الگویی مناسب برای سازمان‌دهی نیز کار را پیچیده و دشوار می‌کرد، با این حال چند پژوهش در زمینه دسته‌بندی رویکردهای مختلف به آموزش در کلاس‌های چندپایه انجام شده است. با تلفیق این دسته‌بندی‌ها سه رویکرد اساسی (شامل فلسفی، روان‌شناختی و آموزشی) به دست می‌آید. همان‌گونه که نتایج پژوهش نشان داد مقوله کیفیت آموزشی دیگر فقط کسب دانش و افزایش معلومات نیست؛ بلکه آموختن مهارت‌های گوناگونی نظیر تفکر انتقادی، مهارت‌های ارتباطی، مهارت‌های زندگی جمعی، مهارت‌های کسب‌وکار، مهارت‌های سواد خواندن و نوشتن و مهارت‌های کار گروهی و ... است که به‌عنوان شهروند برای زندگی اجتماعی ضروری هستند (Pourmand, 2017).

با نگاهی به نتایج به دست آمده برای بهبود کیفی آموزش و دستیابی به تدریس اثربخش موارد ذیل پیشنهاد می‌شود: با توجه به این که کیفیت هر نظام آموزشی در نهایت به کیفیت معلمان آن جامعه وابسته است. مهم‌ترین راهبرد توسعه حرفه‌ای مستمر معلمان، آموزش ضمن خدمت است. می‌توان با تغییر محتوای برنامه‌های ضمن خدمت، دانش و مهارت‌های معلمان را در زمینه داشتن تدریس اثربخش افزایش داد تا با به‌کاربردن آن‌ها در کلاس درس و مدرسه، میزان کارایی و کارآمدی معلمان افزایش یابد. پیشنهاد می‌شود با برپایی جشنواره الگوهای تدریس برتر در خصوص تدریس در کلاس‌های سیار و چندپایه و معرفی چهره‌های موفق و تجارب برتر در قالب کتاب و نشریه (الگوسازی تدریس موفق)، جهت تبادل تجربه‌های خلاق، کارآمد و اثربخش در بین معلمان سیار در راستای ارتقای صلاحیت‌های حرفه‌ای آنان اقدام شود. توجه بیشتر به حل مشکلات معلمان سیار از طرف مسئولان و مردم تا موجب شود آن‌ها انگیزه‌ی زیاده‌تری برای امر آموزش پیدا کنند.

این پژوهش از اشارات کاربردی مفیدی برای نظام آموزشی و تربیت معلمان برخوردار است. مثلاً می‌توان به این نکته اشاره کرد تدریس در کلاس سیار وضعیتی پیچیده در زندگی واقعی مدرسه است و معلمان باید برای ساخت دانش خود از مهارت‌های مورد نیاز برای مقابله با این چالش بهره‌مند شوند. تعامل اجتماعی بین معلمان، دانش‌آموزان و والدین آنان پیش‌نیاز ساخت چنین دانشی است. از دیگر نکات مهم نیاز به توانمندسازی معلمان کلاس‌های سیار است؛ توانمندسازی و بهسازی معلمان به‌خصوص در حوزه‌های نگرش، مهارت و دانش مدیریت کلاس از جمله الزامات است که باید در دستور کار مسئولین آموزش و پرورش قرار گیرد. با توجه به پیامد کلاس‌های سیار، ایجاد بستری در قالب دوره‌های توانمندسازی و بهسازی حرفه‌ای معلمان بشدت احساس می‌شود. یافته‌های این تحقیق تأکید بر برقراری گونه‌های مختلف عدالت اجتماعی، آموزشی و جنسیتی به‌عنوان عامل مهم جلوگیری از تشکیل کلاس‌های سیار را برجسته می‌سازد.

ملاحظات اخلاقی

در جریان اجرای این پژوهش و تهیه مقاله کلیه قوانین کشوری و اصول اخلاق حرفه‌ای مرتبط با موضوع پژوهش از جمله رعایت حقوق آزمودنی‌ها، سازمان‌ها و نهادها و نیز مؤلفین و مصنفین رعایت شده است. پیروی از اصول اخلاق پژوهش در مطالعه حاضر رعایت شده و فرم‌های رضایت‌نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

حامی مالی

هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تأمین شد.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است و این مقاله قبلاً در هیچ نشریه‌ای اعم از داخلی یا خارجی چاپ نشده است و صرفاً جهت بررسی و چاپ به فصلنامه تدریس پژوهی ارسال شده است.

References

- Abedinia, A., Moinikia, M., & Gurbanzadeh, P. (2019). Studying the quality of educational leaders' services from the point of view of multi-grade school teachers. *A New Approach In Educational Sciences*, 1 (2), 78-86 (In Persian)
- Badakhshan, Toroghi, E., Soleimanpour, Omran, M., & Fazlli, R. (2022). Validation of a Model for the Quality of Education in Multi-Grade Classrooms in Primary Schools. *Iranian journal of educational sociology*, 5(4), 43-54.
- Bahari Babadi, L. (2015). Identifying the educational challenges of the multi-grade elementary classes of the nomads of Lali city in the academic year 95-96. MA Thesis, Shahid Rajaei University. (In Persian).
- Bazargan, A. (2001). *Educational Evaluation: Concepts, Models And Operational Process*. Tehran: SAMT Publications [In Persian].
- Boswell, C., & Cannon, S. (2012). *Introduction to nursing research*. 3rd ed. Burlington, MA: Jones & Bartlett Publishers.
- Checchi, D., & De Paola, M. (2018). The effect of multigrade classes on cognitive and non-cognitive skills. Causal evidence exploiting minimum class size rules in Italy☆. *Economics of Education Review*, 67, 235-253.
- Dehghan, H. (2016). Opportunities and threats for education and training in the face of spatial inequality in information and communication technology, *Education Quarterly*, 23, 3, 125-163. (In Persian)
- Herman, J. J., & Kaufman, R. (2018). *Strategic Planning In The Educational System*. Translated by Abbas Bazargan & Farideh Mashaikh, Tehran: Manadi Tarbiat Publishing. (In Persian)
- Madani, A. (2019). The point of view of natural-spiritual curriculum based on the philosophy of Islamic education. National Congress of Humanities, Tehran: Institute of Humanities and Cultural Studies.

- Mehraban, R. (2009). *Total Quality Management*. Tehran: Pikan Publishing. (In Persian)
- Mirshfiei, S. (2018). *A special situation called multi-grades: the method of teaching in multi-grade classrooms of elementary school*. Tehran: Aizh. (In Persian)
- Msimanga, M. R. (2019). Managing the use of resources in multi-grade classrooms. *South African Journal of Education*, 39(3).
- Namara, F. (2018). Factors Affecting Provision of Quality Basic Education in Nyagatare District-Rwanda. *Journal of African Interdisciplinary Studies*, 2(3), 109-119.
- Okamoto, Y. (2020). Opportunities and challenges in multigrade teaching using direct and indirect teaching methods with zurashi and watari approaches in the philippines: Kagay-Anon Ria schools experiences. Available at SSRN 3652738.
- Olmos-Gomez, M. D. C., Luque Suarez, M., Ferrara, C., & Olmedo-Moreno, E. M. (2020). Quality of Higher Education through the Pursuit of Satisfaction with a Focus on Sustainability. *Sustainability*, 12(6), 2366.
- Polkinghorne, D. E., Valle, R. S., & Halling, S. (1989). Existential-phenomenological perspectives in psychology. *Phenomenological research methods*, 41-60.
- Rafati, R. (2018). The Study of the The Study of the Dimensions and Components of Educational Inequalities from the Viewpoints of Educational Leaders and Students in Mashhad Educational Areas from the Viewpoints of Educational Leaders and Students in Mashhad Educational Areas. *Islamic Perspective on Educational Science*, 6 (10), 71-100.
- Rahimi, S. (2018). Examining the problems of mobile teachers from the point of view of teachers and educational leaders. Master's thesis, Azad University of Saqqez. (In Persian)
- Ridge, N., & Kippels, S. (2019). UNESCO, Education, and the Private Sector: A Relationship on Whose Terms? In *Researching the Global Education Industry*. Palgrave Macmillan.
- Shakeri, G. R., Abbasi, E., & Gramipour, M. (2022). Designing And Validating The Curriculum Model of The Elementary School With An Emphasis on Emotional Intelligence. *Research in Teaching*, 10 (4), 117-82.
- Shareefa, M. (2021). Using differentiated instruction in multigrade classes: A case of a small school. *Asia Pacific Journal of Education*, 41(1), 167-181.
- UNESCO. (2013). *Revisiting Learning: The treasure within*. Assessing the influence of the 1996 Delores report'
- Wagner, D. A., Castillo, N. M., & Zahra, F. T. (2020). *Global learning equity and education: looking ahead*.
- Welzant, H., Schindler, L., Puls-Elvidge, S., & Crawford, L. (2011). Definitions of quality in higher education: A synthesis of the literature. *Higher Learning Research Communications*, 5(3), 2.

پیوست ۱: پروتکل مصاحبه با مشارکت‌کنندگان

- ۱) از نظر شما متخصص گرامی، معلمان سیار چه ویژگی‌ها و مشخصه‌هایی در راستای ارتقای کیفیت سیستم آموزشی در مدارس چند پایه دارند توضیح دهید؟
- ۲) چه کسانی می‌توانند در مدارس به‌عنوان معلم سیار به نحو موثری جهت کیفیت‌بخشی در مدارس ابتدایی نقش آفرینی کنند، لطفاً در حد امکان توضیح دهید؟
- ۳) تا چه حد ویژگی‌های دموگرافیک از قبیل سن، جنسیت، تحصیلات، تجربه، وضعیت تاهل و ... می‌توانند بر ایفای نقش معلم سیار جهت بهبود کیفیت آموزشی تأثیرگذار باشد؟ چرا، چگونه، می‌توانید چند مثال برای هر کدام ذکر فرمائید. یا اینکه بیشتر توضیح دهید.
- ۴) از نظر شما متخصص گرامی، یک معلم سیار چگونه می‌تواند مدیریت کلاسی مطلوبی داشته باشد؟
- ۵) سیاست‌های کلان نظام آموزشی باید در چه سطحی باشند تا زمینه و بستر لازم برای کاهش معلم سیار ایجاد نگردد؟
- ۶) معلم سیار چه چالش‌ها و مشکلاتی را می‌تواند در حوزه کیفیت‌بخشی برای نظام آموزشی فراهم می‌سازد؟ می‌توانید بیشتر توضیح دهید یا با ذکر مثال روشن‌تر فرمائید.
- ۷) به نظر شما عوامل مؤثر بر کیفیت سیستم آموزشی در مدارس چند پایه با تأکید بر معلمان سیار کدامند؟
- ۸) نقش طرح‌ها و برنامه‌های ابلاغی و ساختار سازمانی را در کمک به معلم سیار چه طور ارزیابی می‌کنید؟ می‌توانید چند مثال برای هر کدام ذکر فرمائید. یا اینکه بیشتر توضیح دهید.
- ۹) به نظر شما ارزیابی مدارس دارای معلم سیار چگونه باید باشد توضیح دهید؟
- ۱۰) وضعیت موجود طرح معلم سیار در شهرستان را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۱۱) از نظر شما عوامل مؤثر بر معلم سیار کدامند، نقش آن‌ها را در ارتقای کیفیت سیستم آموزشی در مدارس چند پایه را بیشتر توضیح دهید؟ برای هر کدام هم از نمونه یا مثالی ذکر فرمائید تا بیشتر روشن شود.
- ۱۲) از نظر شما متخصص گرامی وضعیت آموزشی دانش‌آموزانی که در مدارس چندپایه با معلم سیار اداره می‌شوند با مدارس تک پایه مستقل روستایی در خصوص مهارت خواندن، نوشتن، گوش دادن و صحبت کردن بیشتر چگونه ارزیابی می‌کنید توضیح دهید؟